

Exkursion med Kungliga Skogs- och Lantbruksakademiens Skogsskötselkommitté den 27 april 2016 i Linköping

Text: Patrik Ulvdal Foto: Gustaf Egnell

Lika strålande väder som den förra exkursionen med KSLAs Skogsskötselkommitté den 15 mars i Västerbotten bjöds på, fick inte exkursionsdeltagarna den 27 april. Men de livliga diskussionerna och det stora intresset höll oss varma under aprilvädrets nycker. Temat för dagen var Skogens olika värden och platsen var skogarna runt Linköping i Östergötland. Det var en tapper skara med intresserade som samlades i ottan på Linköpings station för att ta bussen ut till exkursionsplatsen. De ca 50 deltagarna representerade en bred skara intressen – såväl näringsliv som offentlig sektor, såväl praktik som akademi, såväl utövare som tillseende myndighet, så väl enskilda skogsbrukare som riksdagstjänstemän och politiker.

Väl på bussen presenterade sig skogsskötselkommitténs ordförande, Marie Larsson-Stern, till vardags forskningschef på Skogforsk, och välkomnade alla deltagare till Linköping och dagens exkursion. Hon gav en kort presentation av KSLAs verksamhet i allmänhet och skogsskötselkommitténs uppdrag i synnerhet – ett uppdrag som är ”att belysa skogsskötselns betydelse för att nå olika mål”. Idag skulle vi särskilt fokusera på mål för enskilda och

kommunala skogsägare, avseende såväl naturvård, produktion som rekreation

Larsson-Stern lämnade över till Göran Örlander, ledamot i kommittén tillika Skogschef på Södra Skogsägarna, som kort presenterade

Marie Larsson-Stern,
ordförande för
Skogsskötselkommittén

Södras roll i skogsbruket som en skogsägarförening. Han berättade också om det stora antalet familjeskogsbrukare i Sverige, som äger ungefär hälften av skogsmarken. Hälften av dessa är i sin tur anslutna till någon av de fyra stora skogsägarföreningarna. I Götaland, där Södra är verksamt, är andelen enskilda markägare större, likaså även andelen anslutna medlemmar. Örlander belyste att 75 procent av Södras medlemmar är certifierade enligt FSC eller PEFC och att de i genomsnitt avsätter åtta procent, två procentenheter över kravet, av sin produktiva skogsmark för naturvård. Senare under dagen framkom det att dessa avsättningar motsvarade ett ekonomiskt värde om tolv miljarder kronor – ungefär lika mycket pengar som hela Södra omsätter på ett år – en icke oansenlig summa. När bussen körde av från väg 23 in på en skogsbilväg avslöjade Örlander att första stoppet på dagens exkursion skulle vara hos en Södra-medlem som bedriver ett mycket aktivt skogsbruk. ”Men nu får ni passa på att njuta av det östgötska landskapet, innan vi kommer fram” sa han till sist. Och det gjorde vi när de böljande kullarna med fält och ekskog passerade intill bussen.

Vägen blev mindre och mindre för varje krök, men den skicklige busschauffören Gunnar levererade oss utan missöden till en vändplan mitt i skogen tillhörande gården Melskog som ägs av Lars Viking. Viking är den före detta universitetslektorn i etik som sadlade om och blev skogsbonde på heltid. Han lever efter devisen ”Man ska lyssna på andras råd, men man ska göra vad man vill med sitt liv”. Vid 40-års ålder gjorde han slag i saken och pensionerade sig från universitetet och livnär sig sen dess som skogsbrukare på den egna gården.

Melskog som gården heter är en fastighet på ca 200 hektar högproduktiv skogsmark. Medelboniteten ligger på ca elva skogskubikmeter per hektar och år, vilket är högt för området. "Förklaringen till det finner vi i istidens härjningar, och den stora andelen brunjord" säger Vikinge. Gården köptes av hans pappa på slutet av 60-talet. Enligt Vikinge var pappan lite äventyrligt lagd, vilket förklarar köpet av den då 75 hektar stora fastigheten. "En skogsägare lever fattig, men dör rik" är en tanke som Vikinge delade med sig av. Med det menar han att värdet på en skogsfastighet vida övergår värdet på den årliga avkastningen man kan få från skogen. "Man får vara glad om den går över någon procent". Med det som bakgrund är det kanske klokt att ha den strategi som Vikinge har, nämligen att målet är att förädla fastigheten som helhet, inte bara skogsbruket. Det är nämligen när nästa ägare tar över som man kan räkna hem investeringarna. "Igår kunde man köpa en skogsfastighet med lånade pengar och räkna hem det på tillväxten, men det kan man inte göra idag. De som köper skog idag har blivit rika på något annat, eller så är de dumma. Jag tillhör nog de senare." sa Vikinge.

Förutom att han såklart är intresserad av att åstadkomma hög produktion för ekonomins skull, han lever ju trots allt på intäkterna från gården, vill Vikinge också främja naturvården. Eftersom fastigheten är certifierad måste minst fem procent av den produktiva arealen avsättas, men Vikinge har valt att överstiga den gränsen ordentligt. På Melskog är därför drygt tio procent av arealen avsatt som NO/NS-bestånd¹. Han har ofta hört kritik mot skogsägare att de ändå bara avsätter de magraste markerna, men Vikinge har gjort en kompromiss. Hos honom är nämligen både de mest och minst produktiva markerna klassade som NO eller NS.

---

¹ NO är bestånd med målklassningen naturvård-orört, vilket betyder att det avsätts för fri

Fv. Andreas Thörn, skogsinspektör på Södra, Lars Vikinge, Melskogs ägare och Göran Örlander, Skogschef på Södra.

Rundvandringen på fastigheten tog oss till tre väldigt skilda bestånd. Nummer ett är en 36 år gammal granskog planterad med ombergsgran av tysk proveniens på åkermark. "I grannbeståndet sattes även rumänsk gran, vilket var en felsatsning, eftersom de råkar ut för stamsprickor under varma somrar – men den förlusten tar vi i och för sig igen med väldigt hög produktion." sa Vikinge. Enligt honom var hans pappa inte rädd för att prova nya saker. Fastigheten kan därför stoltsera med många exotiska arter som han provat, många från Nordamerika. Enligt Vikinge har beståndet gallrats två till tre gånger, och hans plan är att slutavverka det inom tio år.

Professor Urban Nilsson, ledamot i skogsskötselkommittén och skogsproduktionsforskare vid Sveriges lantbruksuniversitet, hade räknat lite på granbeståndet. "Det här är himla bra" sammanfattade han för de som inte har full koll på boniteter och ståndortsindex. Nilsson förklarade kort hur man kan räkna på ett bestånds optimala omloppstid med nuvärde och ränta, i det här fallet en ränta på 2,5 %. Vid sina beräkningar hade Nilsson fått fram att beståndet borde avverkas vid snarare 63 års ålder än de 50 som Vikinge föreslagit. Detta för att maximera den ekonomiska avkastningen. För maximal virkesproduktion skulle Vikinge behöva vänta till närmare 70 år, dvs nästan 25 år längre än vad han planerat. "Men i den här beräkningen har jag inte vägt in

utveckling. NS är bestånd där skötsel krävs för att höga naturvärden ska vidhållas.

risker som till exempel stormar eller sjukdomar” sa Nilsson och poängterar att det därför kanske inte är fel att avverka inom tio år. Vikinge avslutade punkten med att konstatera att beståndet dock inte enbart innehåller produktionsvärden. Han gillar att gå här med hunden, och det kanske kan växa en och annan kantarell på hösten.

Bestånd nummer två är en ung björkplantering några 100 meter från granbeståndet. Björkskogen har en mycket annorlunda karaktär – den är snarare öppen och ljus, om granbeståndet var stängt och mörkt. Det påpekades direkt av skogsfolket att björkarna kanske står aningen tätt – men Vikinge försvarade sig med att det skulle varit gallrat idag om exkursionen inte skulle hållits här – han behövde ett visningsobjekt. Totalt rör det sig om tio hektar som planterats med finsk björk 2002. Vikings tanke är att bedriva någon form av växelbruk mellan gran och björk på dessa instabila brunjordsmarker. Han citerade den gamla markläraprofessorn Jan-Erik Lundmark med att ”man måste börja med att titta i backen, inte i trädkronorna” när man ska bestämma skogsskötseln. Därför försöker han att introducera detta ”växtföljdstänk”, där björken under efter några decennier byts ut mot gran. I övrigt är målet att producera timmerstockar av fanérkvalitet. Vikinge tvekade inte heller att kritisera Skogsstyrelsen för sin rapport om björkens produktion som kom ut för några år sedan. ”Att björkens produktion är sämre än granens, det kan jag hålla med om, men att den bara skulle producera 37 % av vad granen förmår, det är inte sant”. Han sa sig dock haft en god dialog med Skogsstyrelsen avseende det här beståndet. Per Hazell, skogsskötselspecialist på Skogsstyrelsen slog i en kommentar fast att det behövs mer lövskog i landskapet, och att detta kanske var ett bra sätt.

Urban Nilsson hade gjort samma beräkningar om detta bestånd som det förra, men här påstod han sig inte vara lika säker på sin sak. Funktionerna som beskriver björkens tillväxt är nämligen mycket osäkra, och underskattar

säkerligen produktionen här. De tar nämligen inte hänsyn till förädlingsgraden. En av slutsatserna han drog var att björken skulle behöva anbringa ett pris på ca 630 kronor per kubikmeter för att vara lika lönsam som granbeståndet. Vilket kraftigt överstiger det pris som idag finns på björktimmer.

Sista punkten på Melskog var på en plats kallad Kullen - ett vackert skogsparti på igenvuxen betesmark tillhörande ett övergivet soldattorp. Beståndet består av hög lövskog med ett underskikt av bl a hassel. I stormen Gudrun 2005 blåste många stora aspar ner och efter en dialog med Skogsstyrelsen beslutades det om ett naturvårdsavtal, en slags frivillig avsättning som görs mot ekonomisk ersättning från myndigheten. Skogsstyrelsen ville nämligen gärna att aspen skulle ligga kvar, eftersom liggande död lövved är sällsynt i skogslandskapet. Eftersom beståndet, ett av de mest produktiva på Melskog, redan var avsatt som NS, hade Vikinge inget emot förslaget. Ersättningen var inte stor, men den motsvarade i alla fall förlusten från de liggande asparna. Beståndet är väl använt som strövområde för både familjen Vikinge och omkringboende. Med det i tanken har Vikinge som mål att skapa en öppen och promenadvänlig skog, ”där man gärna vill sätta sig med kaffekorgen”. För att uppnå det behövs det en del röjning, men det står på schemat.

En del av exkursionens deltagare.

Mats Blomberg, näringspolitiks expert på Södra, presenterade sin bild av skogsägares drivkrafter. De är mångfacetterade, både ägarna och deras drivkrafter. Medelavkastningen på en av Södras medlemsgårdar är ungefär 1000 kronor per hektar och år – så

visst, det finns en ekonomisk drivkraft, och den är stor hos vissa, som till exempel Lars Vikinge, men ibland inte lika stor. Klart är dock att ca 50 procent av skogsägarna har andra mål med sitt skogsbruk än produktion.

Blomberg fortsatte och konstaterar att "Ingen lagstiftning och inga riktlinjer kommer att kunna ersätta markägarens engagemang", såväl när det gäller uthålligt skogsbruk som naturvård. Det beror kanske på vad Blomberg menade är en av de största drivkrafterna för skogsägare, nämligen förvaltarens ansvar. "De vill lämna ifrån sig något bra till nästa generation", något Lars Vikinge kände igen sig i. Andra drivkrafter är till exempel "frihet under ansvar", något som präglade Sveriges skogspolitik sen 1993, men såklart också naturintresse. Utan naturintresse skulle få vara skogsägare menade Blomberg. Skogsägarna vill också ha respekt från samhället, de vill känna att de blir litade på och framförallt vill de värna äganderätten.

En diskussion utbröt om naturvården och hur den prioriteras. Enligt Skogsstyrelsens Per Hazell kan systemet ibland fallera, trots de stora drivkrafterna. Det händer särskilt ofta när någon annan än ägaren förvaltar skogen – då hamnar ofta mångfalden i kläm.

Gabriel Danielsson, VD på Linköpings Skogstjänst, ställde en fråga till Lars Vikinge om hur han ser på möjligheten till att bedriva kontinuitetsskogsbruk på Melskog, detta eftersom Danielsson sett en ökad efterfrågan på just detta från sina kunder. Vikinge svarade att han inte alls var intresserad, och liknar metoden vid en blomvas – mycket skör och känslig. Det känns onaturligt menar han. Göran på Södra flikade in att Vikinge egentligen bedriver en form av kontinuitetsskogsbruk, och många skogsägare med honom. Södra vill nämligen räkna NS-klassade skogar som just kontinuitetsskogar – eftersom de aldrig kalavverkas. Men det är något Skogsstyrelsen inte vill kännas vid, eftersom målet inte är produktion.

Avslutningsvis ställde Göran Örlander frågan om vad som är den röda tråden i Lars Vikinges

skogsskötsel. Svaret blev förvaltarens ansvar avseende fastighetens värde och inställningen att skogen är en lekstuga där man får lov att våga tänka nytt. Urban Nilsson höll med om poängen om fastighetens totala värde. "Beståndskalkyler är bra, men helheten på skogsfastigheten måste beaktas". Efter detta tackades förmiddagens föredragshållare av Marie Larsson-Stern som också bjöd in till lunch innan bussen skulle avgå till nästa exkursionspunkt.

Efter lunchen, som bestod i en mustig gryta, bar det av genom det östgötska eklandskapet in mot Linköping. "Vi valde en annan väg tillbaka för att ni tydligt skulle få se de vackra och betydelsefulla ekskogarna" sa Stefan Samuelsson i bussens högtalare. Samuelsson arbetar som skogsförvaltare på Linköpings kommun och är värd för eftermiddagens exkursion till kommunens skogar. Under bussfärden presenterar han kommunens skogsförvaltning och hur man ser på skogen som resurs. Kommunen äger och förvaltar ungefär 3000 hektar skog, varav några hundra hektar är naturreservat. Det mesta av skogen ligger nära Linköpings tätort, men även nära övriga tätorter i kommunen. Detta är något som kommunen ser som en enorm tillgång, men det kommer också med skyldigheter. Kommunen har delat in innehavet i tre zoner, där den första zonen ligger närmast bebyggt område och den tredje längst ut. Kommunen har också valt att använda två målklasser utöver de vanliga, nämligen R och RF (rekreationsmål respektive rekreationsmål med förstärkt naturhänsyn). I zon ett och två är R och RF vanligast, medan PG är vanligast i zon tre. Det återspeglar sig i medborgarnas användning av skogarna menar Samuelsson. I zon ett pågår det mesta av vardagsrekreationen och den ligger närmast bebyggelsen. I den zonen strävar man inte efter någon produktion, men vid de åtgärder som ändå behövs utföras arbetar kommunen enbart med motormanuell huggning – vilket

ger medborgarna tid att reagera och prata med skogsarbetarna. "Det ska inte vara så att en hel skog är borta mellan det att man åker till jobbet på morgonen tills det att man kommer hem igen. Därför är det en fördel att inte använda skördare. Vi jobbar också med mycket utskick till de närboende inför en eventuell åtgärd – det minskar det mesta av problemen" sa Samuelsson. Till zon två söker man sig för att just uppleva friluftslivet eller annan rekreation. Här använder kommunen mestadels hyggesfria metoder och informerar innan åtgärder med hjälp av anslag. Zon tre ligger längst ut och brukas enligt konventionella metoder.

Väl på plats i Vidingsjöskogen fick vi gå en slinga längs med ett populärt promenadstråk. Vi såg även skyltar som informerade om mountainbike-föreningen Mera Leras cykelbana på stigen intill – men inga cyklister eller andra invånare syntes till just då. Marie Larsson-Stern frågade Samuelsson om hur man vet vad som värderas högst för rekreation. Svaret blev att kommunen använder mycket av den forskningen som bedrivits på området, men också dialog med föreningar och enskilda samt storskaliga brukarundersökningar, vilka finansieras via kommunens naturvårdsbudget (som svar på fråga från Marie Dahlstrand Wikström, skogsförvaltare på Skogssällskapet). Det samma gäller även ledskötsel och annan infrastruktur i skogen. Skogsförvaltningens egen budget genererar nämligen inget överskott – på grund av de dyrare metoder som används. Mats Blomberg på Södra undrade vad medborgarna gav för respons på åtgärder. "Oftast hör de faktiskt av sig och vill att vi ska ta bort träd, särskilt i närheten av tomtgränser" svarade Samuelsson.

Vi fick besök av både cykelklubben Mera Lera och Linköpings Orienteringsklubb som båda fick berätta om vad de förväntade sig av kommunen gällande skogsskötseln. Orienteringsklubben fann sig i stort med hur skogsbruket bedrivs – deras önskan var hög variation i landskapet. Mera Lera var mest intresserade av området närmast deras sex kilometer långa bana – men samverkan

Marie Larsson-Stern intervjuar medlemmar i cykelklubben Mera Lera.

fungerade bra, så länge som det inte dök upp några kalhyggen, eftersom marken då blev för blöt.

På den nästa och sista punkten bjöds det på fika och panelsamtal med ett antal forskare. Jonas Sonesson, forskare på Skogforsk, presenterade kort hyggesfritt skogsbruk och hur det fungerar. Hampus Holmström, analytiker på SLU, redogjorde för ett projekt där han tillsammans med Linköpings kommun undersökt möjligheterna till rekreationsanpassad skötsel på kommunens marker med hjälp av beslutsstödsystemet Heureka. Anders Lindhagen, forskare på SLU, presenterade de slutsatser som dragits kring allmänhetens preferenser av skog för friluftsliv. Kort och gott kan dessa sammanfattas med att de flesta vill ha god sikt genom skogen. Ett alldeles nyupptaget hygge kan få höga poäng vid viktningar tack vare att det bidrar till god sikt. Men när ungsbogen växer upp i ögonhöjd, då faller värdet. Det är först efter någon gallring som skogen får höga poäng igen. Som högst preferens får den skog som skogsfolk kallar "avverkningsmogen", dvs höga träd i glest förband, ofta liknat vid en pelarsal. Jämfört med kontinuitetsskogsbruk, där det genomförs återkommande gallringar, ligger preferensnivån mycket mer jämnt. Men den uppnår aldrig det högsta läget, eftersom sikten aldrig blir som bäst. "Man kan alltså säga att trakt-hyggesbruket innehåller lägen som är både bäst och sämst, medan till exempel blädning

håller en jämn ok nivå?” sammanfattade Marie Larsson-Stern och fick medhåll från Lindhagen.

I och med detta var exkursionen slut och alla deltagare tog bussen in till Linköping för att hinna med anslutande tåg. Trots det bitvisa regnet var modet på topp och alla verkade nöjda. Marie-Larsson Stern tackade alla inblandade och alla deltagare för en trevlig och givande exkursion och hoppades att hon skulle få se oss snart igen.

Efter exkursionen fick Gabriel Danielsson på Linköpings Skogstjänst och Björn Wessman, kanslichef på Riksdagens Miljö- och Jordbruksutskott möjlighet att kommentera dagen. I stort var Danielsson mycket nöjd med innehållet – särskilt nöjd var han med att politiker och politiska tjänstemän, som till exempel Björn Wessman, fick vara med ute och se på olika målbilder i skogen. ”Det är viktigt att de vet att allt skogsbruk inte ser likadant ut”.

Tyvänn öppnade sig himlen under det sista föredraget, men exkursionens deltagare hade ”kläder efter väder” och klarade sig bra.

Han gillade också diskussionerna om hyggesfritt skogsbruk, men hade gärna velat se konkreta exempel på kommunens marker. Han konstaterade också att kommunen har kommit mycket långt, nästan lika långt som i Tyskland, med skötseln av de kommunala skogarna. ”Det viktiga är inte att tjäna någon tusenlapp per hektar – utan det är målet att få ut så många som möjligt i skogarna som gäller. Det är bra för folkhälsan. En stor eloge till Stefan Samuelsson!”. Wessman som jobbar med lagstiftning var också nöjd med dagen och dess

innehåll. ”Allt det praktiska funkar alltid utmärkt när man är ute med KSLA”. Men det var några aspekter som saknades enligt honom, ”Kanske hade det varit mer givande om någon hade kunnat ställa mer kritiska frågor?”.

Hampus Holmström, analytiker på SLU och Anders Lindhagen, friluftsforskare på SLU föreläste i regnet.

Enligt Wessman var skogsbranschen väl representerad - och det hade varit väldigt intressant om någon från den ideella naturvården varit med. Visserligen var skogsstyrelsen där, men enligt Wessman hade diskussionerna mått bra av lite ifrågasättande. Men som sagt, i stort var dagen bra. ”Det är alltid värdefullt för riksdagens tjänstemän och politiker att vara med på sådana här tillfällen. Det är intressant att se praktiken på nära håll”.

KSLAs Skogsskötselkommitté vill tacka alla deltagare och presentatörer. Ett särskilt tack riktas till Stiftelsen Carl Fredrik von Horns fond och Stiftelsen Gunnar och Birgitta Nordins fond som medfinansierat exkursionen.

Vid pennan, Patrik Ulvdal, jägmästarstudent